

QISHLOQ XO'JALIGI IQTISODIYOTI: ASOSIY TAMOYILLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

**A.Burxanov, G'.Berdiyev,
M.Allayarova, A.Abduvohidov,
O.Umaralyiev, A.Shoev, Sh.Sulaymonov**
Qarshi irrigatsiya va agrotexnologiyalar inisituti

**MAQOLA
MA'LUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:**

Received:07.10.2024

Revised: 08.10.2024

Accepted:09.10.2024

KALIT SO'ZLAR:

- *Oziq-ovqat ishlab chiqarish orqali aholining oziq-ovqatga bo'lgan ehtiyojini qondirish.*
- *Qishloq joylarida ish o'rinlari yaratish orqali ijtimoiy muammolarni hal etish.*

Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti — bu qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonlarini, agrar va qishloq hududlarining iqtisodiy tizimini o'rganadigan iqtisodiyotning bir bo'lagi. U mavjud resurslar, texnologiyalar, oziq-ovqat ta'minoti va ekologik masalalar nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi iqtisodiyotining asosiy tamoyillari, muammolari, rivojlanish istiqbollari va modernizatsiya jarayonlari tahlil qilinadi.

KIRISH. Qishloq xo'jaligi — bu asosan oziq-ovqat ishlab chiqarish va boshqa qishloq xo'jalik mahsulotlari (masalan, paxta, sholi, sabzavotlar, mevalar) ishlab chiqarish bilan bog'liq faoliyatdir. U mamlakat iqtisodiyotining asosiy sektorlaridan biri bo'lib, ko'plab davlatlarda ish o'rinlari yaratadi va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlaydi.

Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti quyidagi asosiy rol va vazifalarni bajaradi:

- **Oziq-ovqat ta'minoti:** Oziq-ovqat ishlab chiqarish orqali aholining oziq-ovqatga bo'lgan ehtiyojini qondirish.
- **Ish o'rinlari yaratish:** Qishloq joylarida ish o'rinlari yaratish orqali ijtimoiy muammolarni hal etish.

• **Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash:** Qishloq xo'jaligi sohasida barqaror rivojlanish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish.

Resurslar va ularning taqsimoti

Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti resurslar — yer, suv, mehnat, kapital va boshqaruvni o'z ichiga oladi. Har bir resursning taqsimoti va samarali ishlatilishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining natijasiga ta'sir qiladi:

• **Yer resurslari:** Qishloq xo'jaligi uchun eng muhim resurs hisoblanadi. Yerning mahsuldorligi yerdan foydalanish strategiyalariga bog'liq.

• **Suv resurslari:** Suv qishloq xo'jaligida sug'orish, ekinlarni parvarish qilish uchun muhimdir.

• **Mehnat resurslari:** Oziq-ovqat ishlab chiqarish jarayonida ish kuchini ta'minlovchi muhim omil.

2019 yilda Qishloq xo'jaligini 2020-2030 yillarda rivojlantirish strategiyasi tasdiqlandi. Mazkur Strategiya 2030 yilgacha 1,0 million gektardan ortiq qishloq xo'jaligi yerlarini o'zlashtirish, 535,0 ming gektardan ortiq lalmi, yaylov va boshqa yerlardan samarali foydalanishni ta'minlash; tarmoqda band bo'lgan har bir kishiga o'rtacha mehnat unumdorligining 1,7 barobar yoki yiliga 6,5 ming dollargacha o'sishini ta'minlash; qayta ishlangan tayyor mahsulotlar hajmini 30 foizgacha oshirish; mahsulot eksportini 20 milliard dollargacha oshirishni nazarda tutadi.

2017–2021 yillarda qishloq xo'jaligi yalpi mahsuloti 6,8 foizga o'sdi. Ushbu davrda ishlab chiqarishning o'rtacha yillik o'sish sur'ati taxminan 1,7 foizni tashkil etdi. 2017-2021 yillarda qishloq xo'jaligining har bir band kishiga to'g'ri keladigan qo'shilgan qiymati 7,0 foizga oshib, 2019 yildagi o'rtacha jahon ko'rsatkichidan 60 foizga oshdi.

2020-2021 yillarda kvotalar va narxlarni nazorat qilishning bekor qilinishi ekinlarni diversifikatsiya qilish, boshqa ekinlar, meva va sabzavotlar yetishtirishga bosqichma-bosqich o'tishga yordam bermoqda. Qishloq xo'jaligi mahsulotlari eksporti respublika tashqi daromadining 10 foizdan ortig'ini tashkil qilmoqda.

Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti muammolari

Iqlim o'zgarishi va ekologik muammolar

Iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. O'zgarishlar, masalan, qurg'oqchilik, kuchli yog'ingarchilik, pestitsidlar va ekologik muammolar qishloq xo'jaligi resurslariga tahdid solmoqda.

• **Qurg'oqchilik va suv tanqisligi:** Qishloq xo'jalik ekinlarining o'sishi uchun zarur bo'lgan suv manbalarining kamayishi mahsulotlarning hosildorligini pasaytiradi.

• **Ekologik ifloslanish:** Pestitsidlar va kimyoviy o'g'itlar ekinlarni o'stirishda zarur bo'lishiga qaramasdan, ularning iste'moli atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Qishloq xo'jaligi texnologiyalarining yetarli darajada rivojlanmasligi

Qishloq xo'jaligida texnologiyalar ishlab chiqarishda e'tiborga olinmaydi, bu esa hosildorlikni pasaytiradi. Mahsulotlarni unumdorligini oshirish uchun zamonaviy texnologiyalarni qo'llash zarur.

• **Texnologiyalarning amal qilmasligi:** O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda zamonaviy texnologiyalarning ahamiyati ko'plab holatlarda e'tibordan chetda qolmoqda.

Raqobatning kuchayishi

Raqobatning kuchayishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarining bozorga chiqishi va mahsulotlarni sotish jarayonida muammolarni keltirib chiqaradi.

• **Narxlarning o'zgarishi:** Mahsulotlar narxlarining pasayishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga zarar keltirishi mumkin.

• **Mahsulotlarning sifatini oshirish zaruriyati:** Raqobat qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarini o'z mahsulotlarining sifatini oshirishga majbur qiladi.

Qishloq xo'jaligida islohotlar

Qishloq xo'jaligida islohotlar orqali sohani modernizatsiya qilish, yangi texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish tizimini yaxshilash mumkin.

• **Kooperatsiya shakllarini rivojlantirish:** Kollaboratsiya ko'proq ish o'rinlarini yaratishga va resurslarni yanada samarali taqsimlashga yordam beradi.

• **Ilmiy tadqiqotlar va innovatsiyalar:** Qishloq xo'jaligida yangi texnologiyalar va innovatsion g'oyalarni ishlab chiqish orqali ishlab chiqarishni yaxshilash.

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash

Oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash uchun qishloq xo'jaligi ishlab chiqarish jarayonlari mustaqil va barqaror ravishda rivojlanishi zarur.

• **Qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifatini oshirish:** Chetdan kelayotgan oziq-ovqatlar bilan raqobatlashish uchun sifat va xavfsizlikni ta'minlash zarur.

• **Baholar va standartizatsiya:** Mahsulotlarni baholash va standartlashtirish orqali iste'molchilar ishonchini oshirish.

Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini rivojlantirish istiqbollari

Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali qishloq xo'jaligini rivojlantirish mumkin:

• **Komp'yuter texnologiyalari:** Mahsulotlarni yetkazib berish jarayonini optimizer qilish va ishlab chiqarish jarayonlarini nazorat qilish.

- **Aqlli qishloq xo'jaligi:** IoT texnologiyalari va aqlli qurilmalarni qo'llash.

Xalqaro hamkorlik va investitsiyalar

Xalqaro aloqalar va investitsiyalar qishloq xo'jaligi iqtisodiyotini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega:

- **Xalqaro bozorlar:** Mahsulotlarni xorijiy bozorga chiqarish va yangi bozorlarni o'zlashtirish.

- **Sarmoyalar:** Yangi texnologiyalar va zamonaviy usullar yordamida qishloq xo'jaligini rivojlantirish.

Qishloq joylarida iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash:

- **Ish o'rinlari yaratish:** Zamonaviy qishloq xo'jaligi yangi ish o'rinlarini yaratishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Uning rivojlanishi qishloq joylarida ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni oshirishga yordam beradi. Qishloq xo'jaligi sohasida islohotlar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali muammolarni hal etish zarur. Kichik va o'rta korxonalarini rivojlantirish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini nazorat qilish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash qishloq xo'jaligi iqtisodiyotining kelajagi uchun muhim omillardir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abduvaliev, A. (2020). **Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti: asosiy tamoyillar.** Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi.
2. Sharipov, R. (2018). **Globalization and Agricultural Sustainability.** International Journal of Agricultural Economics, 3(2), 124-136.
3. Karimov, I. (2021). **Sustainable Development in Agriculture.** Journal of Sustainable Agriculture, 44(5), 569-578.
4. Food and Agriculture Organization (FAO). (2021). **The State of Food Security and Nutrition in the World.** FAO Publications.
5. World Bank. (2022). **Agriculture Development in Uzbekistan: Challenges and Opportunities.** World Bank Publications.
6. O'zbekiston Respublikasi Statistika qo'mitasi. (2022). **Qishloq xo'jaligi statistikasi.** [Stat.uz](http://stat.uz).
7. Oltinbekov, S. R. (2019). **Agricultural Policy and Economic Growth in Uzbekistan.** Journal of International Business Research, 12(3), 200-215.